

HALACHIC AND HASHKAFIC FOUNDATIONS OF MITZVOT BEIN ADAM LECHAVERO

15 - BIKUR CHOLIM OU ISRAEL CENTER - FALL 2015

המקור בתורה

1. א מצות עשה של דבריהם - לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו, ולספוד, ולחפור, ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם. ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור. אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל **ואהבת לרעך כמוך** - כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות

רמב"ם הלכות אבל פרק יד הלכה א

2. ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: (דברים יג) **אחרי ה' אלהיכם תלכו?** וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר: (דברים ד) **כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא!** אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: (בראשית ג) **ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם**, אף אתה הלבש ערומים; הקב"ה ביקר חולים, דכתיב: (בראשית יח) **וירא אליו ה' באלוני ממרא**, אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניחם אבלים, דכתיב: (בראשית כה) **ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו**, אף אתה נחם אבלים; הקב"ה קבר מתים, דכתיב: (דברים לד) **ויקבר אותו בגיא**, אף אתה קבור מתים

סוטה יז.

3. **והזהרתה אתהם את החקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו**

שמות יח:כ

4. דתני רב יוסף: **והודעת להם** - זה בית חייהם, **את הדרך** - זו גמילות חסדים, **ילכו בה** - זה ביקור חולים, **בה** - זו קבורה, **ואת המעשה** - זה הדין, **אשר יעשו** - זו לפנים משורת הדין

בבא מציעא ל:

5. **מו לגמול חסדים - דכתיב והודעת להם את הדרך ילכו בה**. וכן אמר **והלכת בדרכיו: מו לבקר חולים - דכתיב והלכת בדרכיו**

סמק - מצוות מו-מו

6. אמר ריש לקיש: רמז לביקור חולין מן התורה מנין? שנאמר (במדבר טו:כט) **אם-פמות כל-האדם ימתון אלה ופקדת כל-האדם וגו'.** מאי משמע? אמר רבא: אם כמות כל האדם ימותון אלה, שהן חולים ומוטלים בעריסתן ובני אדם מבקרים אותן, מה הבריות אומרים? לא ה' שלחני לזה.

נדרים לט:

7. רמז לביקור חולים מן התורה - פי' רמז מפורש דכא דדרשינן ליה [צ"מ ל:] **מלכו צה** אינו מפורש

פירוש הרא"ש שם

8. **כי ידעתיו למען אשר יציה את-בניו ואת-ביתו אחרי ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על-אברהם את אשר-דבר עליו**

בראשית יח:ט

9. ורבנן אמרי זו ביקור חולים

בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה מט

מהות המצוה

10. ושמעינן מהכא דביקור חולים כדי (א) שיכבדו וירבצו לפניו ויעשו לו הצרכים הצריכים לחליו (ב) וימצא נחת רוח עם חברו (ג) ועוד כדי שיכוין דעתו לרחמים ויבקש עליו כדתניא (מ"ק ה.) **וטמא טמא יקרא**. צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים. הלכך המבקר את החולה ולא ביקש עליו רחמים לא קיים המצוה

תורת האדם לרמבן שער המיחוש

11. עיקר מצות ביקור חולים הוא לעיין בצרכי החולה ולעשות לו מה שצריך

ערוך השולחן יורה דעה סימן שלה"ג

12. רב חלבו חלש. נפק אכריו רב כהנא ר'ב חלבו באיש', לא איכא דקא אתי. אמר להו: לא כך היה מעשה? בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס ר' עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו חיה. א"ל: רבי, החייתני! יצא ר' עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים - כאילו שופך דמים. כי אתא רב דימי אמר: כל המבקר את החולה - גורם לו שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה - גורם לו שימות. מאי גרמא? אילימא כל המבקר את החולה - מבקש עליו רחמים שיחיה, וכל שאין מבקר את החולה - מבקש עליו רחמים שימות, שימות ס"ד? אלא, כל שאין מבקר חולה - אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות.

נדרים לט:

תפילה

13. וכל שביקר ולא ביקש עליו רחמים, לא קיים המצוה

רמ"א יורה דעה סימן שלה סעיף ד

14. ה' כשמבקש עליו רחמים, אם מבקש לפניו, יכול לבקש בכל לשון שירצה. ואם מבקש שלא בפניו, לא יבקש אלא בלשון הקדש. ויכול אותו בתוך חולי ישראל, שיאמר: 'המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל'

שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה: ה-ו

15. י"א שמי שיש לו חולה צדיקו, ילך אלל חכם שצעיר שיבקש עליו רחמים. וכן נהגו לצרף חולים צדיק"ג, לקרוא להם שם חדש, כי שנוי השם קורע גזר דינו

רמ"א יורה דעה סימן שלה:י

16. וכן נהגו לברך את החולים בבהכ"ל בשעת קריאת התורה דאז רחמים מתעורר

ערוך השולחן יורה דעה סימן שלה:יב

להיות עם החולה

17. (א) וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל פתח הים: (ב) וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה: (ג) ויאמר אדני אם לא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדי:

בראשית יח-א-ג

18. וירא אליו - לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה, וצא הקב"ה ושאל בשלומו

רש"י בראשית יח:א

19. (א) וירא אליו ה'. פ"כ שכלך לבקר את החולה שיום ג' למילתו היה. וא"ת מנ"ל שכלך לבקרו. י"ל לפי שלא מלינו בשום מקום דכתי' וירא שאין כתי' ויאמר וידבר אחריו וכאן לא נכתב לומר לך שלא כלך לומר שום דבר אלא כדי לראותו:
הדר זקנים של הרא"ש שם

20. חלה הוא - נכנס לבקרו, חלה בנו - שואלו בשוק נזרים לט.

זמן הביקור

21. אין מבקרין החולה בג' שעות ראשונות של יום, מפני שכל חולה מיקל עליו חלו בבקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בג' שעות אחרונות של יום, שאז מכביד עליו חלו ויתייאש מלבקש עליו רחמים
שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה סעיף ד

22. אין מבקרין את החולה לא בשלש שעות ראשונות ביום, ולא בשלש אחרונות, מפני שהן מתעסקין בצרכי החולה רמב"ם הלכות אבל פרק יד הלכה ה

23. מצוה לבקר חולים. הקרובים והחברים נכנסים מיד; והרחוקים, אחר ג' ימים. ואם קפץ עליו החולי, אלו ואלו נכנסים מיד
שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה סעיף א

24. ואין זה איסור אלא עצה בעלמא לפיכך לא נהגו עתה לדקדק בזה
ערוך השולחן יורה דעה סימן שלה

איזה חולה נכלל בחיוב ביקור

חולה שקשה לו הביקור

25. אין מבקרין לא לחולי מעים ולא לחולי העין ולא לחולי הראש. וכן כל חולי דתקיף ליה עלמא וקשה ליה דיבורא אין מבקרין אותו בפניו, אלא נכנסין בבית החיצון ושואלין ודורשין בו אם צריכין לכבד ולרבץ לפניו, וכיוצא בו, ושומעין צערו ומבקשים עליו רחמים
שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה סעיף ח

גדול אצל קטן

26. אפילו הגדול ילך לבקר הקטן, ואפילו כמה פעמים ביום וכל המוסיף ה"ז משובח, ובלבד שלא יטריח לו
שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה סעיף ב

שונא

27. י"א דשונא יכול לילך לבקר חולה, ולא נראה לי, אלא לא יבקר חולה ולא ינחם האצל שהוא שונאו, שלא יחשב ששמה לאידו ואינו לו אלא נער - כן נראה לי
רמ"א יורה דעה סימן שלה סעיף ב

בן גילו

28. ילכו - זה ביקור חולים, היינו גמילות חסדים! - לא נצרכה אלא ל'בן גילו'. דאמר מר: בן גילו נוטל אחד מששים בחליו, ואפילו הכי מבעי ליה למיזל לגביה
בבא מציעא ל:

29. ובבן גילו - שנולד המבקר במזלו של חולה

ר"ן נדרים לט:

30. בן גילו - שנולד בפרק אחד ובמזל אחד

רש"י יבמות קב.

אם יש סכנה

31. (יט) **כדי להצילם** - ומ"מ אם יש סכנה להמליץ אינו מחויב, דחיו קודם לחיי חצירו. ואפילו ספק סכנה נמי עדיף ספיקו דידיה מודאי דחצירו. אולם לריך לסקול הדברים היטב אם יש צו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר כאותה שאמרו 'המדקדק עלמו בכך צא לידי כך'

משנה ברורה סימן שכט ס"ק יט

איש אצל אשה

32. בחולי מעים אין האיש משמש את האשה, אבל האשה משמשת את האיש

שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה סעיף י

גוי

33. ת"ר: מפרנסים עניי נכרים עם עניי ישראל, ומבקרין חולי נכרים עם חולי ישראל, וקוברין מתי נכרים עם מתי ישראל, מפני דרכי שלום

גיטין סא.

34. מבקרין חולי עובדי כוכבים, מפני דרכי שלום

שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה סעיף ט

ביקור חולים בשבת

35. יכולים לנחם אבלים בשבת, וכן יכולים לבקר את החולה. ולא יאמר לו כדרך שאומר לו בחול, אלא אומר לו: 'שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובים ושבתו בשלום'

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רפז סעיף א'

36. לכל חולה שיש בו סכנת היום זועקים ומתחננין..... הגה: וכן מותר לברך החולה המסוכן בו ביום

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רפח סעיף י'

37. **המסוכן בו ביום** - אבל מי שאינו מסוכן לא. וכשעושין מי שצריך לחולה שאין בו סכנה אומר 'שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא'. ולכך המקשה לילד צודאי מותר דכא בכלל מסוכנת היא וכן היולדת צתוך שבוע ראשון ג"כ נראה דלכו"ע אין להחמיר

משנה ברורה סימן רפח ס"ק כח

לא לצער

38. חולה שמת לו מת, אין מודיעין אותו, שמא תטרף דעתו עליו. ואין קורעין חלוקו, ואין בוכין ואין מספידין בפניו, שלא ישבר לבו; ומשתיקין את המנחמין מפניו

שולחן ערוך יורה דעה סימן שלו

39. אומרים לו שיתן דעתו על ענייניו אם הלוה או הפקיד אצל אחרים או אחרים הלוו או הפקידו אצלו. ואל יפחד מפני זה מהמות

שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה סעיף ז

40. נטה למות, אומרים לו: התודה, ואומרים לו: הרבה התודו ולא מתו, והרבה שלא התודו, מתו, ובשכר שאתה מתודה אתה חי, וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. ואם אינו יכול להתודות בפיו, יתודה בלבו. ואם אינו יודע להתודות, אומרים לו: אמור: מיתתי תהא כפרה על כל עונותי. וכל אלו הדברים אין אומרין לו בפני ע"ה, ולא בפני נשים, ולא בפני קטנים, שמא יבכו וישברו לבו

שולחן ערוך יורה דעה סימן שלח סעיף א